

IRWIN

Policy Brief

Syyskuu 2023

**Tiedon huoltovarmuutta
vahvistettava kansalaistiedon
tietomallilla**

Valdemar Kallunki, Laura Erkkilä, Marilla Kortesalmi,
Annu-Riina Lamberg, Teemu Santonen, Harri Jalonen
ja Petri Uusikylä

Sisältö

Miksi kansalaisten toimijuus osana tiedon huoltovarmuutta on ajankohtainen?	3
Miten tutkittiin?	4
Mitä löydettiin?	5
Havainto 1: Verkostoyhteistyön haasteet näkyvät varautumistoiminnan hahmottomuutena kansalaisille	5
Havainto 2: Viranomaiskeskeisyys rajoittaa kansalaisten toimijuuden merkitystä	6
Havainto 3: Kansalaisyhteiskunnalle välttämätön vuorovaikutteinen tiedonkulku on puutteellista	7
Havainto 4: Varautumistoimijat eivät riittävästi ymmärrä toistensa tiedon tarpeita	8
Havainto 5: Luottamusta synnyttävä ja ylläpitävä vuorovaikutus on varautumisen perusta	9
Mitä pitäisi tehdä jatkossa?	10
Suositus 1. Kansalaisyhteiskunnan toimijat nykyistä vahvemmin osaksi huoltovarmuusverkostoa	10
Suositus 2. Kansalaisten asiantuntija- ja kokemustieto osaksi tiedon huoltovarmuutta	10
Suositus 3. Avoimen ja monenkeskisen tietomallin luominen yhdessä kansalaisten kanssa	11
Suositus 4. Kansalaisten osallistumista tukeva toimintamalli osaksi valmiusharjoittelua	12
Suositus 5. Tiedon jakamisesta hyvän ajan rutiinia	12
Keskeiset käsitteet	14
Lähteet	15

Julkaisija: Laurea-ammattikorkeakoulu 2023

CC BY-SA 4.0

ISBN: 978-951-799-690-7

IRWIN-hankkeessa on julkaistu aiemmin [Policy Brief 1/2022 Kansallinen varautuminen edellyttää tilannetietoisuutta, joka rakentuu yhteiskunnallisten toimijoiden välisessä vuorovaikutuksessa.](#)

Hankkeen kolmas Policy Brief julkaistaan loppuvuodesta 2023.

Tässä Policy Tässä Policy Briefissä käsiteltävä tutkimus on osa Suomen Akatemian rahoittamaa Laurea-ammattikorkeakoulun, Vaasan ja Itä-Suomen yliopistojen ja Maanpuolustuskorkeakoulun yhteistyössä toteuttamaa monitieteellistä IRWIN-hanketta. Hankkeessa tutkitaan tiedon huoltovarmuutta ja kehitetään sen pohjalta kansallisen varautumisen viitekehystä. Tavoitteena hankkeessa on

toimintamalli, jossa päätöksentekijät, tiedeyhteisö, kansalaisyhteiskunta sekä elinkeinoelämä ja järjestökenttä tuottavat tilannetietoisuutta ja toimivat yhteistyössä kriisivalmiuden edistämiseksi. Tässä julkaisussa tarkastellaan erityisesti kansalaisten osallisuutta tiedon huoltovarmuudesta, mikä on Laurean osahankkeen teema. Keskeiset käsitteet löytyvät julkaisun lopusta.

Miksi kansalaisten toimijuus osana tiedon huoltovarmuutta on ajankohtainen?

Laaja-alaisen ja tutkitun tiedon merkitys on korostunut varautumisessa ja yhteiskunnallisessa toiminnassa. Verkottuneessa yhteiskunnassa tiedon kulku ja viestintä ovat nopeutuneet, mutta samalla eriytyminen yksilöiden, sektoreiden sekä kansalaisyhteiskunnan ja instituutioiden välillä on myös kasvanut. Tieto on saanut osin polarisoivan merkityksen myös suomalaisessa yhteiskunnassa erityisesti kriiseissä, joihin ei ole yhtä oikeaa toimintatapaa (COVID-19, ilmastonmuutos, maahanmuutto). Tiedollisten kriisien riskit ovat siis muodostuneet yhä merkittävämmiksi.

Yhteiskunnan kaikkien toimijoiden, ml. kansalaiset ja yhteisöt, mukaan ottaminen varautumiseen on tärkeä politiikkalähtökohta (esim. WHO 2021; Turvallisuuskomitea, 2017). Tutkimusten perusteella viranomaisten ja epävirallisten verkostojen yhteistyö varautumisessa tukee yhteisöjen palautumista kriiseistä (esim. Wakjira ym. 2013). Kansalaisyhteiskunnan osallisuus mahdollistaa kansalaisten ja yhteisöjen (ml. järjestöt) tietoon perustuvan toimijuuden.

Kansalaisten osallisuus varautumisesta koskevasta tiedosta on välttämätöntä, jotta väestöön kohdistuviin riskeihin voidaan varautua kestäväällä tavalla. Tieto on aina ollut osa varautumista, mutta sen merkitys myös kansalaisten varautumisessa on kasvanut. Kansalaiset ovat jo keskeisiä tietoa hyödyntäviä toimijoita. Heidän roolinsa tiedon tuottamisessa ja jakamisessa on kuitenkin yhä alihyödynnetty.

Miten tutkittiin?

Tämän Policy Briefin havainnot perustuvat *kolmeen datakokonaisuuteen: kansalaishaastatteluihin, Delfoi-tutkimukseen ja työpajakeskusteluihin*. Laurea-ammattikorkeakoulun tutkijat toteuttivat syyskuun 2021 ja helmikuun 2022 välisenä aikana joukon *itseorganisoituneiden kansalaisten teema-haastatteluista* (n=30). Haastateltavat rekrytoitiin neljästä sosiaalisen median ryhmästä. Haastattelut toteutettiin etäyhteyksin kolmen tutkijan toimesta. Haastatteluissa kansalaisilta tiedusteltiin heidän näkemyksiään yleisesti korona-ajan tiedosta, sekä tarkemmin omasta toiminnasta tiedon hyödyntäjinä ja tuottajina sekä itseorganisoituneen kansalaisryhmän toiminnasta. Haastattelut litteroitiin ja aineisto analysoitiin anonymyminä.

Kansalaisten haastatteluiden rinnalla toteutettiin *Delfoi-tutkimus*, joka alkoi varautumistoiminnan asiantuntijoiden teemahaastatteluilla (n=26). Haastateltavat edustivat monipuolisesti varautumistoiminnan eri rooleissa toimivia tahoja, kattaen järjestöt ja julkisen sektorin toimijat aina paikallistasolta valtakunnan tasolle. Teemahaastattelut litteroitiin ja aineisto analysoitiin sisällönanalyysin periaatteita noudattaen. Haastattelujen pohjalta luotiin esiympäristä kokonaisvarautumiseen ja tiedon huoltovarmuuteen vaikuttavista keskeisistä teemoista, joiden pohjalta muodostettiin Delfoi-tutkimuksen ensimmäisen kierroksen väittämät.

Varsinainen *Delfoi-paneelikeskustelu* toteutettiin sähköisellä eDelphi-alustalla huhti-kesäkuun 2022 aikana. Tutkimukseen osallistuneet asiantuntijat olivat paikallis- ja aluehallinnon viranhaltijoita, varautumisen asiantuntijoita sekä kansalaisten osallistamiseen aktiivisesti osallistuvia järjestö-

kentän toimijoita sekä tahoja, joilla oli merkittäviä rooleja toiminnan koordinoinnissa. Ensimmäisellä kierroksella osallistujat (n=31) arvioivat anonymyysissä asiantuntijapaneelissa heille esitettyjä väitteitä viisiportaisen Likert-asteikon avulla ja perustelivat vastauksiaan oman asiantuntijuutensa lähtökohdista. Paneelin aikana muiden vastaukset olivat nähtävillä ja kommentoitavissa. Toiselle kierrokselle ensimmäisen vaiheen vastauksista tuotettiin yhteenveto, joka annettiin vastaajille (N=14) kommentoitavaksi samalla pyytäen heitä syventämään avoimien kommenttien avulla 1) mistä ongelmat johtuvat, 2) mitä seurauksia ongelmista syntyy, sekä 3) kuinka ongelmia tai niiden juurisyytä voidaan ehkäistä tai lieventää. Lisäksi toisella vastauskierroksella toteutettiin vaikutusten arviointi perustuen Likert-asteikkoon.

IRWIN-hankkeen tutkijat toteuttivat Vantaalla syksyllä 2022 ja talvella 2023 *kolme työpajaa kutsuille osallistujille*. Työpajojen tavoitteina oli täydentää hankkeessa syntynyttä ymmärrystä keskeisimmistä varautumiskentän haasteista keskittyen ideoimaan ratkaisuja tiedolliseen varautumiseen. Työpajoihin osallistui yhteensä noin 50 osallistujaa, joilla on kattavaa kokemusta tai ymmärrystä varautumisesta. Osallistujat edustivat julkista hallintoa (valtionhallinto, aluehallinto ja kunnat), viranomaisia, yliopistoja ja tutkimuslaitoksia, elinkeinoelämää, järjestöjä sekä neljättä sektoria. Elinkeinoelämää edustivat lähinnä huoltovarmuudesta vastaavien poolien edustajat. Neljännen sektorin osallistujia työpajoissa oli vain muutama. Työpajoissa käydyt ryhmäkeskustelut tallennettiin ja litteroitiin sekä analysoitiin anonymyminä.

Mitä löydettiin?

”Näen sen sekavuuden, että ihmisiltä tulee erilaisia ohjeistuksia. On STM:n ohjauskirjeet, joilla yritetään vaikuttaa AVI:en toimintaan. AVI:t silti tekee lain mukaan päätökset, mutta välillä taas uskoo niihin ohjauskirjeisiin. Kaikki tällainen sekavuus. THL:n [viestintä] oli aluksi tosi erikoinen just sen maskijutun takia, mutta nykyään mä uskon enemmän THL:ää kuin STM:ää, Aveja tai hallitusta.”

KANSALAISHAASTATTELU

”Neljännen sektorin spontaanisuus sekä ad hoc -luonne aiheuttanee haasteita sekä julkiselle sektorille että järjestöille tunnistaa toimintaa sekä mahdollisia tukitarpeita tai yhteistyökuvioita. Sekä julkisella puolella että järjestöillä on tietyt standardit sekä vaatimukset, mikä määrittää heidän toimintaa, joka aiheuttanee haasteita myös yhteistyölle neljännen sektorin kanssa, jolla ei ole yhtä tiukkoja vaatimuksia toiminalleen. Perinteisenä haasteena myös resurssien puute, joka vaikeuttaa tuen antamista.”

ASIAANTUNTIJAKOMMENTTI
DELFOI-TUTKIMUKSESSA

Havainto 1: Verkostoyhteistyön haasteet näkyvät varautumistoiminnan hahmottomuutena kansalaisille

Yhteiskunnallinen varautuminen perustuu eri hallinnonalojen ja sektoreiden (julkinen, yksityinen, kolmas) verkostoyhteistyöhön (Huoltovarmuuskeskus 2021). Viranomaisten varautumistoimintaa voikin kuvata hierarkkiseksi verkostoksi, jonka toiminnassa poliittiset päätöksentekijät, ministeriöt, huoltovarmuuskeskus sekä alueelliset ja paikalliset toimijat ovat keskeisessä roolissa. Toimijoiden määrää on kansainvälisesti lisännyt esimerkiksi yksityisten palveluiden, teknologioiden ja toimintaympäristön monimuotoisuuden kasvu (Gadinger & Scholte 2023).

Kansalaisten, järjestöjen ja yhteisöjen näkökulmasta varautumistoiminnan verkosto on etäinen ja hahmottuu huonosti. Tätä voidaan selittää rajallisella mahdollisuudella nähdä ja hahmottaa verkoston toimintaa. Samalla kyse on siitä, että verkoston toimijoiden roolit eivät ole selkeitä edes varautumistoimintaan kiinteästi osallistuvien järjestöjen kannalta. Tiedon huoltovarmuuden kannalta varautumistoiminnan prosessien ja koordinaation epäselvyys muodostaa riskin. Keskeisimmät puutteet muodostuvat seuraavista tekijöistä:

Tiedonvaihto: Julkisen ja kolmannen sektorin toimijoiden haastatteluissa sekä myöhemmin toteutetussa Delfoi-paneelikyselyssä todettiin selkeitä puutteita eri toimijoiden välisessä tiedonvaihdossa. Puutteet tiedon kulussa ilmenivät kaikkien tasojen ja sektoreiden välillä (järjestöt-järjestöt; järjestöt-kunnat, järjestöt-alue- ja paikallistaso, kunnat-valtakunnallinen). Ongelmat olivat kuitenkin selkeimpiä järjestöjen välisissä sekä erityisesti neljännen sektorin kanssa tehtävässä yhteistyössä. Valtakunnantason toimijoilla on tarve ja mahdollisuus kerätä tietoa alue- ja paikallistasoilta, mutta kerätty tieto ei vastaavasti palautunut paikallistasolle. Tämä lisäsi jännitteitä ja turhautumista. Myös kerättävän ja hyödynnettävän tiedon etukäteissuunnittelu koettiin puutteellisenä. Kansalaisyhteiskunnan varautumistoiminnassa ei ollut riittävästi tunnistettu, mitä tietoja kerätään ja miten kerättyjä tietoja tullaan hyödyntämään.

Prosessien ja tiedottamisen epäselvyys: Viestinnän ja prosessien puuttuminen ja puutteellinen kuvaaminen synnyttivät koordinaation haasteita. Prosessien heikkoutta kuvasi niiden riippuvuus henkilökohtaisista suhteista ja toimijan asemasta verkostossa. Toimijoiden välillä liikkuva tieto oli yleensä jäsentämätöntä, jolloin sen tehokas hyödyntäminen oli haasteellista. Lisäksi eri toimijoiden viestintäosaminen vaihteli verkostossa, mikä teki viestinnästä epäselvää ja monitulkintaista.

Kansalaisten osallisuus: varautumistoiminnan lähtökohtana oleva hierarkkinen verkosto otti kansalaisten toiminnan huomioon selvimmin järjestöjen kautta. Itseorganisoiduvien kansalaisryhmien eli neljännen sektorin mukaan ottaminen oli pistemäistä, ja viranomaiset ulkoistivat sen usein järjestöille. Kansalaisyhteiskuntaan ulottuvan koordinaation heikkoudet heijastuvat yhteiskunnan kaikkien osien integroimisessa toimintaan. Kansalaisyhteiskunnan varautumisen hajanaisuus muodostaa siten riskejä mis- ja disinformaation leviämislle.

Havainto 2: Viranomaiskeskeisyys rajoittaa kansalaisten toimijuuden merkitystä

2020-luvun kriisit ovat havainnollistaneet tiedon huoltovarmuuden yhteiskunnallista merkitystä. Kansalaisten rooli tiedon huoltovarmuudessa on tästä huolimatta jäänyt ohueksi. Yksi keskeisimmistä koronakriisiä koskevista kansainvälisistä tuloksista koskee kansalaisten ja yhteisöjen roolin heikkoutta kriisin hallinnassa (Chan ym. 2021). Koronakriisi oli terveydellisen kriisin ohella myös tiedollinen kriisi, jossa kansalaiset täydensivät tiedon puutteitaan myös muilla kuin viranomais- tai tutkimustiedon lähteillä (Vuorelma 2021). Kansalaisyhteiskunnan tiedon moninaisuus sai päättäjät ja viranomaiset korostamaan keskitetyn hallinnan ja tiedon tarvetta. Kansalaisille jätettiin terveystiedolle luonteenomaisella tavalla lähinnä tiedon hyödyntäjän tai kohderyhmän rooli (Archard ym. 2020).

Viranomaiskeskeisyys rajoitti koronakriisissä kansalaisen toimijuuden mahdollisuuksia niin kriisin hallinnan kuin siihen liittyvien oheisvaikutusten ehkäisyyn osalta. Hierarkkisen hallinnan linja *suuntasi kriisin ratkaisujen etsimistä viranomais- tai päätöksentekijäkeskeiseksi*. Sosiaalisesta mediasta tuli kansalaisille tärkeä tiedonlähde ja keskustelufoorumi, ja viranomaisohjeistukset olivat niissä yksi tarkastelun kohde. Kansalaiset hyödynsivät vertaistukea kriisiin liittyvien ammatillisten ja yksityisten ongelmien ratkaisemiseksi. Kansalaiset osallistuivat sosiaalisessa mediassa tiedon ymmärrettäväksi tekemiseen ja ottivat näin viestinnällistä roolia ohi viranomaiskanavien. Kansalaisten toimijuus toteutui/näkyi tiedon tuottamisena, jakamisena ja hyödyntämisenä. Kansalaiset kokivat kuitenkin, että kriisin virallinen hallinta pääsääntöisesti sivuutti heidän näkemyksensä kriisin hallinnassa.

Kansalaisten ja kansalaisjärjestöjen osallistamisen heikkoudet näkyivät myös viranomaisviestinnän ja toimenpiteiden osuvuudessa. Kansalaiset kokivat viranomaisten viestinnän ohittavan heidän tilanteensa ja tarpeensa. Ongelmat korostuivat erityisesti silloin kun rajoitustoimenpiteet koskivat kansalaisten toimeentuloa. Koettu epäoikeudenmukaisuus rajoitusten kohdentumisessa synnytti painetta kansalaisaktivismille, joka kanavoitui kriittisiin sosiaalisen median keskusteluihin ja mielenosoitukseen. Sosiaalisen median ryhmistä tuli foorumeja myös kansalaisten yhteistoiminnan käynnistämiseen.

Viranomaisten passiivisuus kansalaiskeskeisten ratkaisujen etsimisessä ja kansalaisyhteiskunnan heikko osallisuus varautumistoiminnassa voivat heijastua yhteiskunnan toimintaan esimerkiksi:

1. suuntaamalla kansalaisia reaktiiviseen toimintaan, kuten vaikuttamis- tai ymmärtämisympyräsuhteisiin suhteissa viranomaisverkostoon,
2. vaikeuttamalla mahdollisuuksia keskustella valitusta hallinnan kehiksestä (esim. ketkä ovat ensisijaisen suojelun tarpeessa),
3. kaventamalla kansalaisten toimijuutta ja siten yhteiskunnallista palautumiskykyä.

”Siellä [Facebook-ryhmässä] on moni saanut myöskin informaatiota näistä viranomaisten määräyksistä sun muista tavallaan meidän kautta, kun me ollaan selvitetty sitä. Että siinä mielessä se on ollu tiedonjakoryhmä.”

KANSALAISHAASTATTELU

”No varmaan sen vallanpitäjän tai virkamiehiston ... ihan ensisijaisesti pitäis olla kiinnostunut. Et senhän se paljasti, et he ei esimerkiksi tunne meidän alan käytäntöjä. Jos ei ymmärretä sieltä kauhean, varsinkin taloudellisesti turvatusta positiosta tämmöistä [meidän alan] toimimisen tapaa, niin sitä dialogia on tosi vaikea käydä.”

KANSALAISHAASTATTELU

”Itseorganisoituvien kansalaisryhmien merkitys tulisi tunnistaa yhteiskunnan varautumisen kannalta oleellisena voimavarana, mutta selkeyttää näiden itseorganisoituvien ryhmien rooli suhteessa kokonaisuuteen, sekä määrittää rajat tai raamit, joiden puitteissa toiminta aidosti tukee muuta kokonaisuutta”

ASiantuntijakommentti
DELFOI-TUTKIMUKSESSA

”Mä ehkä kaipaisin, että olis kahteen suuntaan menevä kanava johonkin viranomaiseen, että olis mahdollisuus viedä eteenpäin [tietoa siitä, mikä kansalaisia askarruttaa], ja että sieltä tulis tietoa ryhmälle, suoraan ihan spesifiä tietoa näihin [terveys] teemoihin liittyen.”

KANSALAISHAASTATTELU

”Järjestöt eivät ole kehittäneet omia organisaatioitaan uusia yhteistyörakenteita vastaaviksi. Tästä seuraa se, että keskusteluyhteydet viranomaisten ja vapaaehtoisten välillä ovat heikentyneet. Pahimmillaan järjestöt ja viranomaiset eivät edes tiedä, keneen pitäisi missäkin tilanteessa olla yhteydessä. Uuden kehittäminen yhdessä julkisen sektorin ja järjestötoimijoiden välillä on jäänyt sisäisten uudistusten jalkoihin.”

ASiantuntijakommentti
DELFOI-TUTKIMUKSESSA

Kansalaishaastattelut havainnollistavat, että valittu terveystiedollinen kehys kriisiin luo lähtökohdan kansalaisten suhteelle viranomaisiin, tietoon ja muihin kansalaisiin. Tämän seurauksena kansalaisten toiminta voi suuntautua pääasiallisesti joko sosiaalisesti hyväksytyin keinoin yhteiskunnan kehittämiseen tai valittujen ratkaisujen vastustamiseen.

Havainto 3: Kansalaisyhteiskunnalle välttämätön vuorovaikutteinen tiedonkulku on puutteellista

Delfoi-tutkimuksemme mukaan julkisen sektorin yhteistyö kolmannen ja neljännen sektorin kanssa rajaa yhteistyötä periaatteilla, joilla on kielteinen vaikutus varautumista koskevan tiedon saatavuuteen kansalaisyhteiskunnassa. Julkisen sektorin toimijoilta puuttuu myös proaktiivisuus kutsua kolmannen ja neljännen sektorin toimijoita mukaan yhteistyöhön, vaikka näiden läsnäolo olisi sisällöllisesti perusteltua. Yhteistyötä rajataan erityisesti silloin kun järjestön tai kansalaisryhmän...

1. yhteistyöhön käytössä olevista resursseista ei ole takeita,
2. osaamistasosta ja ammattitaidosta ei ole varmuutta,
3. taustoista ja luotettavuudesta ei ole riittävää tietoa tai
4. pitkäjänteisen sitoutumisen varaan ei voida laskea.

Edellä mainitut perusteet rajaavat pois yhteistyöstä neljännen sektorin eli kansalaisjärjestöjen ulkopuoliset kansalaisryhmät lähes kokonaan. Yhteistyön rajoitusten aiheuttamaa ongelmaa ei ole ratkaistu muulla tiedon kulkua koskevalla koordinaatiolla. Kansalaisyhteiskunnan osaamista, tietoa ja oppimismahdollisuuksia varautumisessa ei ole varmistettu yhtenäisillä ja saatavilla olevilla viestintävälineillä tai -kanavilla. Taustalla on Delfoi-tarkastelun perusteella se, että kansalaisjärjestöjä ja erityisesti neljättä sektoria ei nähdä riittävänä voimavarana.

Varautumistoiminnan nojautuminen kansalaisjärjestöihin on riskialtista tilanteessa, jossa kansalaisten osallistuminen järjestötoimintaan on heikentynyt eikä pitkäjänteistä toimintaa usein nähdä mielekkäänä. Haastatteluissa nousi vahvasti esille, että luottamus eri toimijoiden välille syntyy konkreettisesta pitkäkestoisesta yhteistyöstä. On siis löydettävä uusia tapoja, jotka perustuvat pop-up -tyyppiseen yhteistyöhön, johon kansalaisten on helppo tulla mukaan, mutta niin että samalla voidaan rakentaa luottamusta toimijoiden välille.

Havainto 4: Varautumistoimijat eivät riittävästi ymmärrä toistensa tiedon tarpeita

Delfoi-tutkimuksen perusteella eri toimijoiden (järjestöt, kunnat, alueviranomaiset ja valtakunnalliset toimijat) tiedon tarpeita ymmärretään heikosti varautumisjärjestelmässä. Viranomaislähtöinen varautumisjärjestelmä korostaa turvaluokitellun tiedon merkitystä. Yhteiskunnallista valmiutta tukee kuitenkin monimuotoinen, paikallisesti hyödynnettävä tieto esimerkiksi ikääntyneiden tavoittamisesta, viestinnän kattavuudesta sekä paikallisten olosuhteiden tuntemuksesta.

Varautumistoimintaan on syntynyt monitoimijainen verkosto, jossa tiedonvälityksen kanavat ja järjestelmät ovat luontaisesti vaihtelevia ja monimuotoisia. Varautumisen kannalta oleellista tietoa saatetaan välittää esimerkiksi kasvokkain tapahtuvissa keskusteluissa, sosiaalisen median kanavilla, turvaluokitelluissa järjestelmissä ja vuosia kestävässä tutkimus- ja kehittämishankkeissa. Tiedonkulun koordinaation puutetta kuvaa se, että haastatteluissa nousi usein esiin, miten tiedonvälityksen keinot ja kanavat ovat liian riippuvaisia mukana olevista toimijoista. Yksittäisen toimijan tai jopa henkilön vaihtuminen voi viedä mukanaan kriittiset tiedonvälityskanavat.

Saman tiedon merkityksellisyys voi poiketa selkeästi järjestöjen välillä. Toiselle järjestölle kriittistä tietoa ei tunnisteta välttämättä edes säilyttämisen arvoiseksi toisessa järjestössä. Haasteet korostuvat, kun siirrytään paikallisten, alueellisten ja valtakunnallisten tasojen sekä järjestäytymistapojen välillä.

Keskeiset haasteet ovat tiedon välittämisen tekniset ratkaisut, tiedon rakentaminen sekä käyttöoikeuksien joustava muokkaaminen. Varautumisjärjestelmän kannalta kriittinen tieto voi kriisien monimuotoisuudesta johtuen koskea hyvin erilaisia asioita. Samalla tiedon liikkuminen ja päivittäminen tulisi olla mahdollisimman helppoa.

”Osa toimijoista on suorastaan perustettu tiettyyn tarpeeseen, erityisesti viranomaispuolella, mutta myös järjestöissä. Tällaisen toimijan on välillä vaikeaa ymmärtää monialaisempia toimijoita, joiden mielenkiinto ja sitoutuneisuus vaihtelee ajasta ja yksittäisten ihmisten kiinnostuksesta riippuen.”

ASiantuntijakommentti
DELFOI-TUTKIMUKSESSA

Havainto 5: Luottamusta synnyttävä ja ylläpitävä vuorovaikutus on varautumisen perusta

”Järjestöistä löytyy paljon käyttämätöntä resurssia ja taas toisaalta aktiiviset henkilöt ovat usein monessa mukana, joten on muistettava myös heidän jaksamisensa ja ajankäyttö vapaaehtoisissa.”

ASiantuntijakommentti
DELFOI-TUTKIMUKSESSA

”Viranomaisen aika on rajallinen ja joka paikkaan se ei kerkeä. Ihmisiä hekin on. Mutta ehkä tietyllä tavalla, vaikka ei mukana olisikaan kommentoimassa, niin voi olla ihan tervettä tutustua, että mitä ne kansalaiset siellä pienissä päissään esimerkiksi jossain somen forumeilla pohtivat. Et minkälaisia ajatuksia siellä on ja minkälaiset ajatukset tuntuu saavan suosiota ja miksi.”

KANSALAISHAASTATTELU

Yhteiskunnallisen luottamuksen ylläpitäminen edellyttää toimijoiden välisen vuorovaikutuksen, osallistumismahdollisuuksien ja päätöksenteon läpinäkyvyyttä. Tutkimuksen havainnot tukevat käsitystä, että säännellyn turvatiedon ulkopuolella julkinen sektori tarkastelee järjestöjen tai neljännen sektorin toimijoiden luotettavuutta usein totunnaisin perustein. Yhteiskunnan muutos on kuitenkin johtanut tilanteeseen, jossa osallistumistapoja pitäisi muuttaa myös neljännen sektorin kansalaisryhmät mukaan ottavaksi. Yhdistystoimintaan liittyy tunnistettuja haasteita, kuten vaikeus saada yhdistysten luottamustehtäviin sitoutuneita osallistujia. (Ruuskanen ym. 2013; Siisiäinen & Kankainen 2009). Myös Delfoi-tarkastelussa haastateltavat kuvasivat usein haasteena järjestökentän toimijoiden ikääntymisen, eläköitymisen ja aktiivitoimijoiden osallistumisen useisiin järjestöihin. Tämä voi muodostaa resurssiriskin kriisitilanteissa.

Kansalaishaastattelussa moni haastateltava kritisoi sitä, että viranomaiset eivät juuri osallistu kansalaiskeskusteluun tai ota kantaa erilaisiin kansalaisten keskuudessa leviäviin vaihtoehtoihin tietoihin. Haastateltavat kuvasivat, miten viranomaisten koettu passiivisuus suhteessa kansalaisten keskuudessa leviävään poikkeavaan tietoon voi aiheuttaa epävarmuutta ja epäluuloa. Osa koki viranomaisten reagoimattomuuden myös epäoikeudenmukaisena ja osoituksena siitä, että viranomaiset tarkoituksella ovat huomioimatta tiettyjä ihmisryhmiä ja pyrkivät hiljentämään ne. Monet haastateltavista toivoivat parempaa dialogia, ja mahdollisuutta kysyä ja esittää huolensa suoraan viranomaisille.

Mitä pitäisi tehdä jatkossa?

”Tulisikin kiinnittää huomiota siihen, että mahdollisuudet osallistumiseen ja varautumisen tiedon saantiin olisivat koko väestölle tasa-arvoiset ja yhdenvertaisesti saatavilla. Mielestäni kansalaisten osallistumiselle tulee jatkossakin olla selkeät vaatimukset ja raamit, jotta varautumisen toiminnan kokonaisuus toimisi käytännössä varautumisen prosessin kaikissa vaiheissa.”

ASIAANTUNTIJAKOMMENTTI
DELFOI-TUTKIMUKSESSA

”Mä toivoisin, että viranomaistoiminta jalkautuisi käyttäjien lähelle somessakin, että ei olis niin isoa kuilua siinä välissä. Tuntuu, että nyt kun otat yhteyttä viranomaiseen, niin eka kirjaamoon panet jonkun viestin ja ootat kaks viikkoa et tulee joku vastaus...”

KANSALAISHAASTATTELU

”Mä oon töiden kautta kohdannut paljon tehohoitoisia korona-potilaita ja oon lukenut paljon aiheesta. Ja kiinnittänyt huomioo siihen hoitoon ja se on aika mielenkiintoista seurata sitä, kuinka nää hoidot kehitty... Se [osallistuminen terveysviranomaisia tukevan tiedon jakamiseen somessa] lähtee tuolta ammatillisen mielenkiinnon kautta.”

KANSALAISHAASTATTELU

Suositus 1. Kansalaisyhteiskunnan toimijat nykyistä vahvemmin osaksi huoltovarmuusverkostoa

Kansalaisyhteiskunnan toimijoiden integraatio osaksi huoltovarmuusverkostoa on otettava varautumistoiminnan lähtökohdaksi. Tämä edellyttää verkosto- ja tietojohdamisen kehittämistä siten, että toiminnan ennakoitavuus ja tiedon luottamuksellisuus voidaan turvata. Suurimmat haasteet koskevat neljännen sektorin kansalaisryhmien ja kansalaisten osallistumismahdollisuuksia, mutta myös järjestöjen osallistumisen yhteyttä kansalaisten aktiivisuuteen on syytä vahvistaa.

Kansalaisyhteiskunnan osallistumismahdollisuuksien vahvistamiseksi viranomaisten verkostojohtamisen osaamista tulisi vahvistaa. Edellytyksenä on siirtyminen **hierarkkisesta verkostosta kansalaisyhteiskunnan mukaan ottavaan hybridiverkostoon**, jossa kansalaisyhteiskunnan järjestöt ja kansalaisryhmät täydentävät hierarkkista verkostoa. **Kansalaisten, kansalaisryhmien ja järjestöjen** tulee olla aikaisempaa vahvemmin **mukana toimijoina valmiusharjoituksissa**. Tämä on välttämättömyys, sillä kansalaisten elämään vaikuttavissa kriiseissä palautumiskyvyn tukemisen kannalta keskeistä on kansalaisten ja yhteisöjen toimijuus (Brown & Westaway 2011; WHO 2021).

Kansalaisyhteiskunnan toimijoiden osallistumisessa on otettava lähtökohdaksi kansalaisten sitoutuminen toimintaan **myös lyhytjänteisesti**, eikä niinkään rakenteeseen kuten järjestöihin tai viranomaisorganisaatioihin. Julkisen sektorin kiinteiden rakenteiden rinnalla **pop-up –muotoinen toiminta sitouttaa kansalaisia ja tuo mukaan uusia toimijoita**. Samalla toimijoiden välistä luottamusta on vahvistettava. Kansalaisyhteiskunnan keskustelu ja toiminta toteutuu parhaimmillaan ilman välittäjiä toimijoiden välillä. Käytännössä tämä korostaa tarvetta kehittää joustavampia ratkaisuja kansalaisten kannalta olennaiseen tiedonkulkuun.

Suositus 2. Kansalaisten asiantuntija- ja kokemustieto osaksi tiedon huoltovarmuutta

Viranomaiskeskeinen lähestymistapa korostaa turvaluokitellun ja viranomaisten hallitseman tiedon roolia varautumisessa. Viranomaiskeskeinen lähestymistapa tarvitsee kuitenkin rinnalleen kansalaisten omaehtoista toimintaa ja vastuunottoa. Kansalaisilla on luontainen omistajuus omasta asiantuntemuksestaan ja kokeemuksestaan nousevaan tietoon. Tämä voi olla paikallis- ja yhteisötuntemuksen muodossa kriittistä myös viranomaisten suoriutumisen kannalta. Oleellisen tiedon tunnistaminen edellyttää kuitenkin kansalaisilta **tietoa hyödyntävää dialogia viranomaisten kanssa**. Nykyinen varautumisjärjestelmä jättää liian vähälle huomiolle kansalaisten tuottaman tiedon ja ei tue riittävästi dialogin syntymistä. Kyse on yhteisöjen ja kansalaisten palautumiskyvystä tiedon huoltovarmuudessa, sillä *vain sisäistetty ja jaettu ymmärrys muuttuneesta tilanteesta auttaa kansalaisia suunnataamaan toimintaansa uudella tavalla*.

”Tulisi luoda menettelyt, joilla myös järjestöiltä kerätään tilannekuvaa havainnoista sekä toiminnasta erityisesti kriisin tai häiriötilanteen aikana. Myös heidän resurssien käytöstä tulisi olla tieto sekä näkymä, jos ne alkavat ehtymään.”

ASiantuntijakommentti
DELFOI-TUTKIMUKSESSA

”Maaseudulla tai haja-asutusalueilla saattaa olla runsaasti osa-aikaisia asukkaita (vapaa-ajanasuntoja, eläkeläisten kakkosasuntoja jne), joiden tuomat kyvykkyydet ja resurssit alueille jäävät tunnistamatta, kun taas vakituisten asukkaiden mahdollisuudet ja resurssit tunnistetaan ja tiedetään yleensä hyvin. Kaupungeissa kyvykkyyksien ja resurssien kartoittaminen on hankalampaa, hajonta on suurempaa.”

ASiantuntijakommentti
DELFOI-TUTKIMUKSESSA

”Erityisesti kolmannen ja neljännen sektorin toimintaa vaikeuttaa tietosuojaan liittyvien arvojen koveneminen, jonka seurauksena tietoa on entistä vaikeampaa saada yhteiseen käyttöön. Toisaalta esimerkiksi pelastustoimessa tiedon kerääminen on vielä pirstoutunutta ja jakautuu erilaisiin tietojärjestelmiin, jolloin kerätyn tiedon laatu ja sisältö vaihtelee ja joista kerätyn tiedon analysointi valtiollisella tasolla on hankalaa.”

ASiantuntijakommentti
DELFOI-TUTKIMUKSESSA

Huoltovarmuusjärjestelmän tulee selkiyttää ei-turvaluokitellun tiedon merkitystä kansalaisyhteiskunnan varautumiselle. Kansalaisyhteiskunnan aito osallistuminen voi **edellyttää hierarkkisessa verkostossa tapahtuvan tiedon osittaista eriyttämistä**. Kansalaisyhteiskunnan roolin ytimessä on kansalaisten kontekstisidon-nainen, kokemusperäinen ja heidän toimintaansa tukeva tieto. Epävirallisten ja virallisten toimijoiden yhteistyön merkityksestä yhteisöjen palautumiskyvylle on olemassa tutkimusnäyttöä (esim. Kim ym. 2022). Kansalaisten ja kansalaisryhmien osallistuminen tukee päätöksenteon käytössä olevan tiedon moninaisuutta ilman merkittäviä riskejä viranomaistoiminnalle, kun lähtökohtana on kriittisen vi-ranomaistiedon eriyttäminen kansalaisdialogista.

Kansalaisten varautumista koskevan **osaamisen vahvistaminen** on edellytys toimivalle ja laajalle osallistamiselle. Medialukutaidon sisällöt luovat osaltaan poh-jaa kansalaisten osallistumiselle, mutta varautumiseen liittyvät kansalaisvalmiudet on otettava perusasteella, toisella asteella ja vapaassa sivistystyössä selkeämmin osaamistavoitteeksi (ks. myös Jalonen ym. 2022). Riittävät kansalaisvalmiudet takaavat neljännelle sektorille mahdollisuuden osallistua varautumistoimintaan, samalla tukien hyvän päätöksenteon edellyttämää tiedon monipuolisuutta. Ta-voitteena on siis viranomaislähtöisen ja kansalaislähtöisen varautumistoiminnan integraatio. Tämä vahvistaa toteutettavan sääntelyn ja toimenpiteiden hyväksyt-tävyyttä.

Suositus 3. Avoimen ja monenkeskisen tietomallin luominen yhdessä kansalaisten kanssa

Tiedon huoltovarmuus edellyttää kansalaisyhteiskuntaan ulottuvaa avointa ja myös neljännen sektorin toimijoiden saatavissa olevaa tietomallia, joka määrit-tää toimijoiden roolit, viestinnän periaatteet, keskeisimmän tiedon rakenteen ja toimintavastuut. **Tietomalli on edellytys kansalaisyhteiskuntaan ulottuvalle va-rautumisen dialogille**. Tietomallin keskiössä on monenkeskisen dialogin ja toi-minnan tukeminen kansalaisyhteiskunnan tasolla, mikä rajaa luottamuksellisen viranomaistiedon sisältöjä mallissa.

Avoin tietomalli on väline monenkeskisen verkoston kehittämiseen viran-omaislähtöisen toiminnan rinnalle. Tiedon huoltovarmuuden **hybridiverkosto koostuu viranomaistietoa käsittelevistä viranomaisista ja nykyisen huolto-varmuusmallin mukaisesta hierarkkisesta verkostosta** sekä näitä laajentavasta tiedon monimuotoisuutta tukevasta kansalaislähtöisestä verkostosta (tietomalli mahdollistajana). Moniviranomaistoimintamalli on Suomen vahvuus, mutta tiedon huoltovarmuuden osalta sen kykyä välittää tietoa kansalaisyhteiskunnan suuntaan on parannettava aiempaa rakenteistetummalla tiedolla. Samalla tietomallin avoi-muus mahdollistaa kansalaisyhteiskunnan aiempaa laajemman osallistumisen.

Tietomallin rakentaminen edellyttää eri toimijoiden tiedon tarpeiden ja tiedon tuotannon mahdollisuuksien tunnistamista ja ristiinarviointia, jolloin voidaan tun-nistaa piilossa olevia mahdollisuuksia ja riskejä. Tiedon tarpeellisuuden arviointi ja

”Yhteinen tiedon keräämisen malli puuttuu, kaikki keräävät tietoja omiin tarpeisiinsa ja omista lähtökohdistaan, varmasti tehdään paljon päällekkäistä ihan turhaan... [Kerätyistä tiedoista] ei synny yhtenäistä tietovarastoa, joka olisi strukturoitua ja jäsentynyttä.”

ASiantuntijakommentti
DELFOI-TUTKIMUKSESSA

”Ennen häiriötilannetta tulisi kansalainen olla koulutettu, perehdytetty toimintaan sekä hänen tulisi osallistua valmiusharjoituksiin yhdessä muun organisaation kanssa, että voidaan varmistaa osaaminen. Pystymetsästä on vaikea tositalanteessa koulua nopeasti osaavaa toimijaa.”

ASiantuntijakommentti
DELFOI-TUTKIMUKSESSA

”Tietotarpeita, tiedonjaon tarpeita ja keinoja olisi hyvä yhteensovittaa muiden toimijoiden kanssa sekä luoda tarvittavat yhteistyön menettelyt, joilla varmistetaan, ettei tarpeettomasti tehdä päällekkäistä työtä. Arvelen, että osa päällekkäisestä tekemisestä johtuu siitä, että emme hyödynnä samoja raportointi- ja tietokantoja eikä ole olemassa järjestelmää tai alustaa, josta näkisi, millaista tietoa on jo koottuna, analysoituna tai visualisoituna.”

ASiantuntijakommentti
DELFOI-TUTKIMUKSESSA

rajaaminen on myös oleellinen osa mallin rakentamista. Käytännössä tietomallin rakentaminen edellyttää yhteiskehittämistä kansalaisyhteiskunnan toimijoiden ja viranomaisten välillä. Avoimuus tarkoittaa myös verkostoon osallistuvien toimijoiden mahdollisuutta täydentää omia tiedon intressejään tai tiedon tuottamisen mahdollisuuksiaan.

Suositus 4. Kansalaisten osallistumista tukeva toimintamalli osaksi valmiusharjoittelua

Tutkimuksemme perusteella kansalaiset kokevat osallistumismahdollisuutensa tiedollisen kriisin hallinnassa rajoittuneiksi. Varautuminen on historiallisista syistä painottunut toiminnallisiin kriiseihin, vaikka tiedollisten kriisien todennäköisyys on tietoyhteiskunnan myötä kasvanut. Valmiusharjoittelun kohteeksi tulisikin ottaa nykyistä laajemmin tiedolliset kriisit ja kansalaisten osallisuus niissä.

Avoimen ja monenkeskisen tietomallin luominen on edellytys tiedon huoltovarmuuden valmiusharjoittelulle siten, että mukana on myös kansalaisyhteiskunnan toimijat. Yhteisen tietoperustan puutteet estävät nykyisellään tiedollisen kriisin laajamittaisen harjoittelun. Yhteiskehittämisen lopputuloksena syntyvää tietomallia tulee testata valmiusharjoittelussa aidoilla kansalaissyötteillä. Tiedon huoltovarmuuden vahvistaminen kansalaisten osalta tarkoittaaakin **avoimen tietomallin säännöllistä testaamista ja analysoimista valmiusharjoittelujen avulla.**

Tavoitteena on jatkuvasti päivittyvä kansalaisten asiantuntija- ja kokemustiedon toimintamalli. Valmiusharjoittelun laajentaminen kansalaisyhteiskunnan tiedolla mahdollistaa skenaarioiden monipuolistumisen ja harjoitusten kansalaisille näyttäytyvien merkityksien testaamisen. Lopputuotteena on kansalaisille aikaisempaa hyväksyttävämpänä näyttäytyvä ja siten kattavampi varautumistoiminta.

Suositus 5. Tiedon jakamisesta hyvän ajan rutiinia

Demokraattisen yhteiskunnan dialogissa on korostunut poliittisten päätöksentekijöiden rooli. Koronakriisi näytti kuitenkin *viranomaisten ja tutkijoiden keskeisen aseman tiedollisessa kriisissä, mutta samalla paljasti näiden toimijoiden kansalaisdialogin heikkoudet.* Tavoitteena tulee olla, että viranomaiset ja tutkimusyhteisö näkevät kansalaistoimijat tiedon tuottamisen, jakamisen ja hyödyntämisen kumppaneina. Tämä tavoite on tullut aiempaa realistisemmaksi, sillä tietojärjestelmien ja tekoälyn kehittyminen mahdollistaa monimuotoisen tiedon käsittelyn.

Varautumisjärjestelmä edellyttää luotettavuutta verkostoltaan. Samalla luotettavuusarviointi on toiminut dialogin rajaamisen välineenä. *Tällä poisulkevala mekanismilla on itsessään ollut yhteiskunnallista palautumiskykyä heikentävä vaikutus.* Esitetty **tietomalli mahdollistaa luottamuksellisen tiedon rajaamisen, mutta myös tiedon käsitteen laajentamisen kansalaisten kokemus- ja asiantuntijatietoon.** Tietomallia hyödyntävän dialogin edellytys on kuitenkin viran-

omaisten ja tutkijoiden halukkuus jakaa tietoa. Tärkeää siten on, että viranomaiset toteuttavat aktiivista tiedon jakamista (luottamuksellisuus ja salassapito huomioiden) kaikessa toiminnassaan ja siten vahvistavat osallistuvaa kansalaisyhteiskuntaa.

Yhteiskunnallinen resilienssi, joka sisältää kansalaisten, yhteisöjen ja järjestelmän sopeutumis- ja uudistumiskyvyn, syntyy jatkuvassa dialogissa eri toimijoiden kesken. Kansalaisyhteiskunnan kannalta keskiössä ovat sekä monenkeskinen että suora vuorovaikutus. Kansalaishaastatteluissa nousivat esiin odotukset viranomaisten kyvystä käydä keskustelua yksittäisten toimijoiden kanssa. Selkeät prosessit, viestintäosaaminen sekä kansalaisten osallistamisen tahtotila rakentavat yhteiskunnallista dialogia.

Keskeiset käsitteet

Avoimella tietomallilla tarkoitetaan varautumistoiminnan keskeisten periaatteiden, käsitteiden, roolien ja toimintavastuiden kuvausta, joka ottaa varautumisen verkoston lisäksi huomioon kansalaisten, järjestöjen ja yhteisöjen toiminnan. Tietomallissa ei ole mukana luottamuksellinen viranomaistieto. Avoimuudella tarkoitetaan mahdollisuutta täydentää ja jakaa tietomallia paikallis- ja yhteisötasolla. Tietomallin painopiste on kansalaisyhteiskunnan toiminnassa, jonka osalta tietomalli avaa näkymän eri paikallistoimijoiden tietoon. Tietomalli tukee varautumisen kontekstin huomioon ottamista viranomaisten toiminnassa. Tietomalli kehitetään yhteistyössä järjestöjen ja neljännen sektorin kanssa. Malli mahdollistaa kansalaisten osallistumisen valmiusharjoitteluun.

Tiedon huoltovarmuudella ei ole yleisesti hyväksyttyä määritelmää. IRWIN-hankkeen puitteissa toteutettujen katsausten (Jalonen ym. 2021; Rantamäki & Jalonen 2022) valossa se voidaan mieltää eri yhteiskunnallisten toimijoiden vuorovaikutuksessa syntyväksi systeemiseksi kyvykkyudeksi, joka ilmenee tiedon oikeellisuutena, saavutettavuutena ja oikea-aikaisuutena. Tiedon huoltovarmuus edistää kansallista varautumista, sillä se auttaa yhtäältä siivilöimään merkityksellistä tietoa epärelevantista informaatiosta ja toisaalta torjumaan tarkoituksellisesti tai tahattomasti levitettyä väärää tietoa.

Varautumisella tarkoitetaan toimintaa, jolla pyritään turvaamaan yhteiskunnan häiriötön toiminta normaalioloissa ja tarvittavat toimenpiteet häiriö- ja poikkeustilanteissa. Varautuminen edellyttää ennakointia ja tiedon jatkuvaa hyödyntämistä. Varautumistoimenpiteitä ovat esimerkiksi valmiussuunnittelu, jatkuvuudenhallinta, etukäteisvalmistelut, koulutus ja valmiusharjoitukset. Varautuminen perustuu valmiuslakiin (1552/2011), pelastuslakiin (379/2011) ja muun erityislainsäädännön edellyttämään varautumisvelvollisuuteen. (Turvallisuuskomitea 2023.)

Viranomaisyhteistyöllä tarkoitetaan viranomaisten keskinäistä yhteistyötä, jota yleensä koordinoi toimivaltainen vastuuviranomainen. Yhteistyöhön voi osallistua myös muita tahoja kuten viranomaisten velvoittamia toimijoita. (Kokonaisturvallisuuden sanasto 2017.) Tästä poiketen monitoimijaisella verkostolla viitataan tässä tarkastelussa yhteistyöhön, jossa viranomaisverkostoa laajennetaan kansalaisyhteiskunnan järjestöjen lisäksi neljännen sektorin toimijoilla.

Lähteet

- Archard, D. ym. (2020). Research in global health emergencies: ethical issues. Nuffield Council on Bioethics.
<https://www.nuffieldbioethics.org/publications/research-in-global-health-emergencies>
- Brown, K. & Westaway, E. (2011). Agency, Capacity, and Resilience to Environmental Change: Lessons from Human Development, Well-Being, and Disasters. *Annual Review of Environment and Resources* 2011. 36:321–42. doi 10.1146/annurev-environ-052610-092905
- Chan, E.Y.Y., Gobat, N., Dubois, C., Bedson, J., de Almeida, J.R. (2021). Bottom-up citizen engagement for health emergency and disaster risk management: directions since COVID-19. *The Lancet*, 398, 10296, p. 194-196. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(21\)01233-2](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(21)01233-2)
- Gadinger, F., & Scholte, J. A. (2023). *Polycentrism: How governing works today*. Oxford University Press.
<https://doi.org/10.1093/oso/9780192866837.001.0001>
- Huoltovarmuuskus (2021). Huoltovarmuuskuskeskuksen uudistettu strategia 2021–2023. FIKSUA HUOLTIVARMUUTTA YHDESSÄ. VARMUUDEN VUOKSI. Helsinki: Huoltovarmuuskuskeskus.
- Jalonen, H., Uusikylä, P., Keinänen, A., Kallunki, V., Huhtinen, A.-M., Lonka, H., Laitinen, K., Jukka, L. & Jokipii, A. (2021). *Tiedon huoltovarmuutta etsimässä*. Vaasan yliopiston raportteja 28, Vaasa.
- Jalonen, H., Uusikylä, P., Lonka, H., Laitinen, K., Jokipii, A., Huhtinen, A.-M., Rantamäki, A., Kallunki, V. Niskanen, V.-P., & Keinänen, A. (2022). *Kansallinen varautuminen edellyttää tilannetietoisuutta, joka rakentuu yhteiskunnallisten toimijoiden välisessä vuorovaikutuksessa*. IRWIN-hankkeen Policy Brief 1/2022.
- Kim, M., Kwestel, M., Youn, H., Quow, J., & Doerfel, M.L. (2022). Serving the Vulnerable While Being Vulnerable: Organizing Resilience in a Social Welfare Sector. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly* 2022, 51, 2, 279–300.
- Rantamäki, A. & Jalonen, H. (2022). Hallinnan informaatioresilienssiä etsimässä – tutkimusmatka käsitteen juurille. *Hallinnon Tutkimus*, 41, 1, 35–51.
- Ruuskanen, P., Jousilahti, J., Faehnle, M., Kuusikko, K., Kuittinen, O., Virtanen, J., & Strömberg, L. (2020). *Kansalaisyhteiskunnan tila ja tulevaisuus 2020-luvun Suomessa*. Valtioneuvoston kanslia. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja, 47/2020.
<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-287-918-9>
- Ruuskanen, P., Selander, K. & Anttila, T. (2013). Palkkatyössä kolmannella sektorilla. Työ ja elinkeinoministeriön julkaisuja, *Työ ja yrittäjyys* 20/2013.
- Siisiäinen, M. & Kankainen, T. (2009). Järjestötoiminnan kehitys ja tulevaisuudennäkymät Suomessa. Teoksessa Kankainen, T., Pessala H., Siisiäinen, M. & Stranius, L. (toim.) *Suomalaiset osallistujina: Katsaus suomalaisen kansalaisvaikuttamisen tilaan ja tulevaisuuteen*. Oikeusministeriön julkaisuja, 5, 90–137.
- Turvallisuusstrategia (2017). Yhteiskunnan turvallisuusstrategia. Valtioneuvoston periaatepäätös / 2.11.2017.
https://turvallisuuskomitea.fi/wp-content/uploads/2018/02/YTS_2017_suomi.pdf (22.8.2023)
- Vuorelma, J. (2021). Koronakriisi ja todellisuuden esittäminen. *Tieteessä Tapahtuu*, 39(4). Noudettu osoitteesta <https://journal.fi/tt/article/view/111213>.
- Wakjira, D.T., Fischer, A. & Pinard, M.A. (2013). Governance Change and Institutional Adaptation: A Case Study from Harenna Forest, Ethiopia. *Environmental Management* 51, 912–925. <https://doi.org/10.1007/s00267-013-0017-9>
- WHO (2021). *From Worlds Apart to a World Prepared*. GPMB Report 2021. Geneva: World Health Organization, 2020.
https://apps.who.int/gpmb/annual_report.html (22.8.2023).

